

PRESA ROMÂNEASCĂ INFLUENȚĂ ÎN COMUNICAREA INFORMAȚIEI DESPRE SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Anca ANGHEL*

Résumé:

La presse moderne a été dû son évolution qualitative et quantitative aux plusieurs éléments, parmi les plus importants: le régime politique, le niveau de développement économique, la technologie rapide d'impression, de multiplication, l'obtention d'informations, des télécommunications efficaces, une collectivité des journalistes professionnels, une législation de la presse rapprochée aux intérêts de ce domaine.

Un facteur extrêmement important en ce qui concerne la Roumanie moderne a été aussi l'influence externe, venue de la part de quelques pays puissants comme la France, l'Italie, l'Allemande, l'Angleterre. On ne doit pas omettre le fait que plusieurs journalistes étrangers se sont établis dans notre pays en impulsant le développement de la presse roumaine, surtout de point de vue technique.

În ultimii ani ai veacului al XIX-lea, și la începutul secolului al XX-lea în Lume se resimte, inevitabil în grade diferite, efectul interferenței câtorva procese declanșate la nivelul structurilor și suprastructurilor. Noile ritmuri ale dinamicii economico-sociale, caracteristice celei de-a doua faze a capitalismului liberei-concurențe la monopol și imperialism, precum și însemnate modificări în raportul de forțe dintre statele lumii; centrele de gravitație ale civilizației materiale se deplasau din insulele britanice către regiunile centrale ale continentului european – spre Germania, transformată în primă putere economico-militară din Europa, și peste Atlantic, S.U.A., țara care devansase Europa, devenind cea mai mare putere industrială. Mai pronunțat decât oricând în trecut, primatul considerentelor economico-financiare asupra altor factori care influențau relațiile internaționale se află, în acest context, în atenția cercurilor conducătoare ale tuturor marilor puteri¹.

Ca urmare, la fel ca în secolele precedente, resorturile expansiunii coloniale au rămas preponderent în Europa. Teritorii întinse au fost transformate în imperii coloniale dominate de câteva țări europene, și în limite foarte modeste, de S.U.A și Japonia². În Pacific și în America Latină, tânărul stat american transpune în plan extern

---

* Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, Str. Justiției, nr. 7, Târgoviște, jud. Dâmbovița.

¹ Mircea N. Pop, *Crizele politice internaționale de la începutul secolului al XX-lea – preluu al primului război mondial*, în “Studii și articole de istorie”, București, 1986, p. 73.

² *Ibidem*.

impresionanta ascensiune a economiei sale. În Asia, Japonia imită puterile occidentale, formând un imperiu colonial și zone de influență.

Teritoriile acaparate în perioade 1876-1914/15, ca urmare a expansiunii coloniale, de către primele șase mari puteri coloniale – Anglia, Franța, Germania, Belgia, Olanda și Rusia – au însumat 25 de milioane km.² adică de 2,5 ori mai mult decât suprafața Europei, având o populație de 525 milioane de oameni³.

Sfârșitul de veac pe care ne-am propus să-l analizăm era, în multe privințe, semnificativ. “Europa Marilor Puteri” traversase o îndelungată perioadă fără ca raporturile interstatale să sufere modificări de anvergură. Acestea îi corespundeau, în schimb, mutații extraordinare de ordin tehnic-productiv, care așezaseră revoluția industrială pe noi făgașe, făcând din mașinism factorul hotărâtor al producției⁴. “Europa Marilor Puteri” ajunseseră să-și impună supremația necontestată, politică și economică, nu numai pe continent. Anglia, Germania, Rusia, Austro-Ungaria, Franța asigurau peste 80% din producția industrială a continentului, dețineau circa 90% din cifra comercială europeană, însumau circa 80% din populație și cumula majoritatea covârșitoare a finanțelor, a tehnicii și a inovațiilor tehnico-științifice⁵.

Declanșarea suitei de crize politice din ultimii ani ai veacului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea a fost, înainte de toate expresia contradicțiilor obiective, colonialiste, comercial-financiare, a efortului continuu de lărgire a “sferelor de influență” și acaparare de poziții strategice; totodată ea a fost, în parte rodul unei tactici politice – dominată de strategii imperialiste – de sondare a rezistenței și a voinței de luptă a adversarilor, al tentativelor de a obține concesii pe calea presiunilor politico-diplomatice, “pașnice”, iar altele politico-militare⁶.

În perioada 1898-1912, survin câteva momente importante care precipită politica internațională, îi imprimă stări tensionale specifice și contribuie la cristalizarea raporturilor interstatale.

Lista crizelor internaționale, pe care ne-am propus să le studiem este impresionantă prin mărime și concludentă prin ea însăși pentru această etapă de “pace armată”.

Astfel, în aprilie-august 1898 s-a desfășurat războiul dintre S.U.A. și Spania, încheiat prin tratatul de pace de la Paris din decembrie 1898; septembrie 1898 a înregistrat gravul incident franco-britanic de la Fachoda, pe Nilul de sus, care a deschis perspectiva unui război între Franța și Marea Britanie; între 12 octombrie 1899 și 31 mai 1902 a avut loc războiul anglo-bur, în Africa de sud; în perioada iunie 1899 – septembrie 1901 a avut loc intervenția, în China, a S.U.A., Angliei, Japoniei, Franței, Rusiei, Italiei, Germaniei și Austro-Ungariei; în februarie 1904-septembrie 1905 s-a desfășurat războiul ruso-japonez, încheiat prin tratatul de pace de la Portsmouth la 5 septembrie 1905; la 31 martie 1905 s-a declanșat prima criză marocană, încheiată prin conferința internațională de la Algesiras, în Spania, din 15 ianuarie – 7 aprilie 1906.

În timp ce încă la Algesiras se discuta problema marocană, iar la Portsmouth se încheia tratatul de pace ruso-japonez, în septembrie 1905 avea loc Conferința de la Karlsbaad, între delegații suedezi și norvegieni, conferință ce separă cele două state, unite prin Tratatul Congresului de la Viena (1815); 30 noiembrie 1908 a adus

---

³ *Ibidem*, p. 75.

⁴ Damian Hurezeanu, Nicolae C. Nicolae, *Lumea la început de veac*, Editura Eminescu, 1994 p.281.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Mircea N. Popa, *op. cit.*, p. 75.

declanșarea “crizei bosniace”, 1908 ca urmare a anexării Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria.

Criza bosniacă este strâns legată de declanșarea revoluției *junilor turci* din 1908. România a urmărit cu multă atenție evenimentele ce s-au derulat în anii 1908-1909, fiind interesată în primul rând de menținerea echilibrului balcanic. La 1 iulie 1911 s-a declanșat cea de a doua criză marocană, prelungită până în noiembrie 1911; în răstimpul septembrie 1911- octombrie 1912 a avut loc războiul italo-otoman, căruia i-a pus capăt tratatul de pace de la Lausanne din 18 octombrie 1912.

Trecând în revistă evenimentele internaționale pe care ne-am propus să le studiem, în sensul acestei cercetări dorim să surprindem opiniile și reacțiile presei românești, cu categoriile sale (presă de partid, presă de informare), presa fiind o sursă importantă pentru istoriografie, ea ilustrând totalitatea fenomenelor politice, sociale și culturale specifice fiecărei epoci.

Schimbările semnificative care au avut loc în societatea românească între anii dobândirii Independenței de stat și înfăptuirea Marii Uniri din 1918 au marcat decisiv și evoluția presei. Națiunea română și-a găsit oglinda fidelă în paginile presei de toate genurile, ajutorul moral în realizarea dezideratelor sale fundamentale⁷.

Presa, această martoră a inteligenței și sensibilității unei perioade istorice, în permanență ancorată în realitate, a surprins problemele vremii într-o largă perspectivă etică și națională, devenind un mijloc excelent de a face cunoscute idei și informații.

Biruința a opiniei publice și unul din mijloacele cele mai la îndemână pentru exprimarea nevoilor materiale și spirituale ale unei comunități, presa a cunoscut o importantă etapă de progres în această perioadă. Împrejurări favorabile care țin de dezvoltarea tipografiilor, de consolidarea tradiției gazetărești, de constituirea unor asociații și de afirmarea unor strălucite condeie de gazetari, au contribuit la înmulțirea numărului de publicații periodice și la creșterea ponderii unor mari cotidiene, ce-i asigura o apariție de durată și tiraje de masă⁸. Procesul de diversificare și dezvoltare a presei în această perioadă a fost un fenomen firesc, aducând schimbări importante pentru toate categoriile de ziare și reviste: politice, de informație generală, literare, economice, de divertisment, științifice, bisericesti sau umoristice⁹. Cantitativ, numărul lor a crescut semnificativ: în 1877 apăreau 50 de publicații periodice, iar în 1877 erau scoase peste 200 de periodice, numărul cotidienelelor a sporit considerabil; după 1900, până la Primul Război Mondial, numărul publicațiilor a trecut de 2 000. Multe dintre acestea erau publicații oficioase, semioficioase sau pretins independente, de durată sau efemere, servind interesele unor partide sau grupări politice. Nu puține dintre acestea cultivau senzaționalul și șantajul. Există însă o presă de recunoscută calitate profesională și morală, slujită de personalități politice și literare de formație intelectuală riguroasă, cu simțul responsabilității etice, care au știut să inducă, în conștiința publică, valori durabile¹⁰, aici pot fi amintiți Barbu Ștefănescu-Delavrancea și Nicolae Filipescu la “Epoca”, Nicolae Iorga la “Neamul Românesc” și I.G. Duca la “Universul”.

---

⁷ Vasile Pasăilă, *Presa în istoria modernă a românilor*, Editura Fundației PRO, București, 2004, p. 98.

⁸ coord. Gheorghe Platon, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Academia Română, Editura Enciclopedică, București, 2003, p.553.

⁹ Vasile Pasăilă, *op. cit.*, p. 99.

¹⁰ Gheorghe Platon, *op. cit.*

Nu ne propunem să enumerăm periodicele și ziarele apărute în această perioadă, acest lucru fiind practic imposibil, deoarece numărul și varietatea lor fiind foarte mare; de pildă, în 1908 apăreau 219 publicații cu caracter social-politic. De aceea, vom reține în demersul nostru științific doar pe acele publicații care, cu o largă orientare în problemele timpului, au oglindit fizionomia politicii externe, cuprinzând, în paginile lor rubrici, articole ce surprind conflictele, crizele și problemele internaționale.

Marea diversitate de ziare și reviste, numărul crescut de apariții nu a determinat automat și creșterea tirajului celor mai multe publicații sau durata apariției lor, o mare parte dintre acestea fiind efemere¹¹. O influență în acest sens era aspectul financiar, deoarece cele mai multe publicații nu aduceau profit, iar sistemul de difuzare și cel de abonamente funcționau defectuos. Una din principalele cauze ale acestei circulații mai puțin mulțumitoare a presei în perioada analizată era slaba consistență a opiniei publice, a acelei pături intelectuale și intelectualizate.

Cu toate progresele înregistrate în dezvoltarea învățământului, la începutul secolului XX, peste 40% din populația adultă era încă analfabetă în Vechiul Regat al României. Această realitate dureroasă se întâlnea mai ales la sate, populația lumii rurale reprezentând, atunci, mult peste 80% din total¹².

Cu toate acestea ziarele de mare tiraj, cotidienele de informație, la un preț de 10 bani numărul, au reușit să se impună și în România ca forțe reale, capabile să influențeze în mod real viața politică și opinia publică, iar câștigurile acestor ziare au început să crească. Ziarele formau publicul și își aveau cititori fideli, multe publicații aveau deja o tradiție în apariția lor, iar cei care cumpărau ziarele zilnic, erau tot mai mulți, preferând informația promptă și rapidă. La aceasta a contribuit calitatea materialelor publicate, evenimentele cotidiene fiind prezentate la obiect, adesea fără comentarii, dar în așa fel încât nimic ce ar fi prezentat importanță nu era uitat. Din acest punct de vedere, dar și din altele, România avea ca modele cotidienele de informație franceze din epocă: “Le Martin”, “Le Petit Journal”, “Le Journal” și “Le Petit Parisien”¹³.

Dezvoltarea și diversitatea presei românești la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului XX sunt realități incontestabile în cultura românească, producând schimbări importante în cadrul tuturor categoriilor de ziare și reviste, de la cele politice la cele umoristice. Și în această perioadă, viața politică românească era dominată de cele două mari partide politice, conservator și liberal, alternând la putere. În peisajul politic apar mai multe partide și grupări politice, reprezentând ideologii și doctrine noi, cum au fost socialismul sau țărănismul. În provinciile românești ocupate în acea vreme, partidele politice naționale și-au intensificat activitatea. Toată această efervescență politică în care erau implicați adeseori intelectuali de prestigiu a condus la dezvoltarea *presei politice* care a beneficiat de colaborarea unor excepționali jurnaliști și publiciști. Diversificarea acestui tip de presă denotă faptul că domeniul politic preocupa un segment de populație mai larg iar nivelul culturii civice era mai ridicat¹⁴.

Conservatorii, aparținând mai multor grupări și orientări și-au făcut cunoscute opiniile prin oficioase și semioficioase; ziarul “Timpul”, apărut în 1876, a devenit

---

¹¹ Vasile Pasailă, *op.cit.*, p. 100.

¹² *Ibidem*.

¹³ Scurtu Ioan, Bulei Ion, *Democrația la români. 1866-1938.*, p. 193.

¹⁴ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 101.

„emblema ” acestora. În anul 1885 a apărut ziarul “Epoca”, la care a lucrat, în calitate de redactor literar Barbu Ștefănescu-Delavrancea (1858-1918). Această gazetă a fuzionat, în anul 1889, cu “România liberă” și, astfel, a apărut ziarul “Constituționalul”, jurnal ce s-a unit în continuare cu “Timpul”, apărând în locul lor “Conservatorul” (1900-1914)¹⁵. Ziar politic, cotidian care apare la București, ca ediție de seară, la 15 decembrie 1900 până la 15 noiembrie 1914¹⁶, este publicația pe care ne-am propus să o studiem în demersul cercetării noastre. Alături de acesta mai amintim gazeta “Ordinea” (1907), publicație ce reprezenta opțiunea tinerilor conservatori, dar care își va modifica în 1908 subtitlul în “Organ conservator democrat” fiind ziarul Partidului Conservator Democrat, condus de Take Ionescu¹⁷.

În aproximativ un sfert de secol (1884-1908) în peisajul jurnalistic românesc au apărut marile cotidiene independente care au reușit să se impună și la români ca forțe reale, capabile să influențeze efectiv viața politică și opinia publică. Datorită unor gazetari de prestigiu și calităților organizatorice ale conducătorilor de gazetă, în scurtă vreme, aceste ziare au realizat o transformare radicală a facturii generale a presei. Condițiile interne și externe au favorizat aceste schimbări majore din lumea presei, “consumatorul” de presă, cetățeanul obișnuit, era interesat să fie informat cu promptitudine¹⁸. De aceea gazetele care vor înțelege noile exigențe ale timpului se vor impune, introducând rubrici noi, acordând un spațiu larg informației interne și externe, promovând interviul, portretul satiric, articolele polemice, ancheta socială, reclama comercială și nu în ultimul rând, introducând noi tehnologii, ieftinind ziarul și distribuindu-l cu mai multă eficacitate.

Remarcabilă este activitatea unor ziariști străini stabiliți în România care au căutat să facă din presă o afacere, aducând cu ei experiența acumulată în țări cu tradiție jurnalistică și managerială în domeniu. În acest sens, Constantin Bacalbașa dădea exemplul italianului Luigi Cazzavillan, fondatorul “Universului”, despre care scria: “Lui Luigi Cazzavillan îi datorăm ieftinirea ziarului și, prin urmare, răspândirea lui. De la Luigi Cazzavillan au început marile tiraje ale ziarelor, Luigi Cazzavillan a introdus cea dintâi mașină rotativă pentru mărirea tragerii, Cazzavillan a tras o brazdă și a deschis un drum: a dat marelui public gustul cititului”¹⁹.

Calitatea materialelor publicate și buna organizare a ceea ce putem numi industria presei, fiecare mare gazetă devenind un trust industrial, au condus în anii de început ai secolului al XX-lea, la apropierea României de cea mai mare putere mondială în presă, care era atunci Franța, firește respectând proporțiile. Astfel, ziarul “Universul”, în anul 1916, avea un tiraj de 170.000 exemplare, iar cel mai răspândit ziar francez, “Le Petit Parisien”, avea un tiraj de 1.500.000 exemplare. De altfel, presa de informație din România avea ca modele cotidienele de informație franceze din epocă: “Le Matin”, “Le Petit Journal” sau “Le Journal”: prezentarea evenimentelor zilei la obiect, adesea fără comentarii, dar în așa fel încât nimic cât de cât important să nu rămână uitat²⁰.

---

¹⁵ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești*, Editura Științifică, București, 1995, p. 131.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 102.

¹⁸ *Ibidem*, 109.

¹⁹ *Apud*, N.Iorga, *Istoria presei românești*, Fundația Rompres, București, 1994, p.207.

²⁰ Ioan Scurtu, Ion Bulei, *op. cit.*, p. 193.

Nicolae Iorga sublinia, la rândul-i, marea importanță pentru dezvoltarea presei românești a aceluia sfert de veac propice jurnalismului românesc, când a avut loc “transformarea ziarului potrivit cu un alt public, dar, în același timp, venirea la cârma spiritelor a unei noi generații”²¹.

Temeliile puse acum vor fi solide, de aceea, trei dintre marile cotidiane pe care ne-am propus să le analizăm, “Universul”, “Epoca”, “Adevărul”, vor continua să apară și după 1918, fiind printre cele mai importante organe de presă în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Dar, cu toate acestea, se considera că tirajul publicațiilor amintite era redus; presa timpului nu prezenta un caracter de rentabilitate financiară. Abia în pragul ultimului deceniu al secolului au început să apară cotidiane de mare tiraj, cu cititori și abonați constanți, devenite, cu timpul, mari întreprinderi capitaliste, cu localuri proprii, cu utilaje tipografice moderne, cu societăți pe acțiuni²².

Dintre acestea amintim “Universul”, unul dintre cele mai citite cotidiane de informație din România modernă. Această publicație a fost fondată în anul 1884, în data de 20 august, la inițiativa ziaristului italian, venit în România în 1877, în calitate de corespondent de război, Luigi Cazzavillan (1852-1902)²³. Un ziar popular, ieftin, pe cât posibil independent, era necesar la sfârșitul secolului al XIX-lea. Gazeta de acest tip putea avea succes și, prin urmare, aducea venituri importante întreprinzătorului. Aceste lucruri le-a înțeles Cazzavillan, cu experiența sa de jurnalist venit din Italia²⁴. “Este meritul unui italian, Luigi Cazzavillan, scria Iorga, acela de a fi trecut de la o anumită propagandă în folosul legăturilor dintre România și Italia, era ziarul destinat oricui, fără deosebire de pregătire culturală și clasă socială”²⁵. La 2 august 1884, apărea în “tipografia româno-italiană”, sub conducerea lui Cazzavillan, până atunci director la “Fraternității”, “Universul”, ca foaie ilustrată, care, în scurtă vreme, mulțumită și prețului excesiv de modest, 5 bani (pentru început) și unei împărțiri în distribuție, activă și inteligentă, unei întrebuințări îngrijite a mijloacelor poștei, ajunsese să răzbată în toate colțurile societății și ale țării. Publicația a fost completată cu următoarele suplimente: “Ziarul ilustrat al călătoriilor și al întâmplărilor pe uscat și mare” (1884), “Tezaurul familiei” (1885), “Trebuinciosul la orice fel de persoane”, bilunar, cu foi de mode și de caricaturi, dar și un supliment literar (1891), deci cu un întreg complex de publicații care încercau opinia publică a celor fără multă pretenție dar cu tot atâtea drepturi la informație²⁶.

Acest gen de presă a trezit la început îndoieli cu privire la succesul său de piață, dar, ulterior s-a impus. C. Bacalbașa scria că “Universul” a fost “ziarul mulți ani ridiculizat și neluat în serios de către cercurile gazetărești mai distinse”, dar datorită faptului că și-a câștigat foarte mulți cititori – tirajul depășea la sfârșitul secolului al XIX-lea 80.000 de exemplare, când cel mai mare tiraj pe vremea aceea la un ziar considerat răspândit nu trecea de 5.000 de exemplare – gazeta a dobândit în scurt timp o mare popularitate. De aceea, și sub acest aspect C. Bacalbașa, aprecia că “ziarul “Universul” înseamnă o etapă de importanță în dezvoltarea presei române”, dar, preciza Bacalbașa, “din punct

²¹ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 110.

²² coord. Georghe Platon, *op. cit.*, p. 554.

²³ Georgeta Răduică, Nicoleta Răduică, *op. cit.*, p. 315.

²⁴ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 116.

²⁵ *Apud*, Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 116.

²⁶ Nicolae Iorga, *Istoria presei românești*, p. 159.

de vedere cultural, al prefacerilor moravurilor politice, al educației politice a publicului n-a însemnat nimic, fiindcă Luigi Cazzavillan n-a ieșit din cercul restrâns al gazetei de informație fără absolut nici un amestec în ale politicii²⁷. Această apreciere trebuie nuanțată, deoarece, în timp, “Universul” își va lărgi aria tematică, mai cu seamă mulțumită suplimentelor sale. Prima pagină era destinată unui editorial, o corespondență dintr-o capitală europeană, o actualitate, o gravură la mijloc; în celelalte trei pagini erau rubricile: Noutăți telegrafice, Din țară, Din Capitală, D-ale Comunei, De toate și de pretutindeni, Gazeta tribunalelor, Informațiuni, Partea umoristică ilustrată, Bursa din București, Faptele zilei, începutul unui roman foileton. Faptele, evenimentele erau expuse sec, fără opinia redacției asupra lor, urmând ca publicul cititor să-și formeze propria părere²⁸.

Succesul “Universului” s-a datorat și faptului că ziarul apărea dimineața, ceea ce constituia un alt avantaj față de presa concurentă, care apărea numai după-amiaza²⁹.

În decurs de aproximativ un deceniu (1884-1894), ziarul s-a schimbat foarte mult, “Universul” căpătând înfățișarea unui mare cotidian de informație și opinie, abordând o tematică variată, de la problemele politice la cele artistice, publicând reportaje, foiletoane și alte materiale foarte atractive pentru cititori.

Prestigiul “Universului” a crescut și datorită unor redactori care erau jurnaliști profesioniști dintre cei mai reputați: I. Popescu (redactor șef timp de 20 de ani), D. Teleor, I. Gh. Nicoleanu-Fix, D. Marinescu-Marian³⁰.

În toamna anului 1899, aflându-se la Paris, directorul ziarului “Universul”, Luigi Cazzavillan, l-a cunoscut pe I.G. Duca, student atunci la Sorbona, la Facultatea de Drept, care i-a sugerat că ar putea să colaboreze la cotidianul bucureștean cu articole consacrate vieții internaționale³¹.

În numărul din 10 noiembrie 1899 al ziarului “Universul” putem citi sub titlul *Războiul din Transvaal*: “Atenția lumii întregi este astăzi îndreptată asupra războiului dintre Anglia și Transvaal. De câteva luni presa Europei nu discută și nu comentează decât această afacere. Pentru a ne da seama de semnificația și valoarea ei trebuie să rememorăm istoria Republicii Sud-Africane, căci numai așa vom ajunge a ne face o părere exactă și nepărtinițoare”.

Articolul apărea sub genericul *Politica externă* și era semnat cu inițialele I.G.D.

În ziua următoare, “Universul” insera un alt articol: *Chestiunea insulelor Samoa*. Așa a apărut rubrica de *Politică externă* a “Universului”, prima de acest gen de la noi din țară³².

La “Universul”, I.G. Duca a scris până în 1913. Statistic, vorbim de circa 530 de articole a câte 3-4 pagini dactilo, revenind în jur de 40 de articole pe an.

Concomitent cu colaborarea la “Universul”, Duca devine, după apariția “Vieții Românești”, (începând cu numărul 4), cronicarul “en titre” al revistei pentru

---

²⁷ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 194.

²⁸ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 117.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Gheorghe Selten, *Viața și opera lui I.G. Duca*, București, 1935, p. 75.

³² Damian Hurezean, Nicolae C. Nicolescu, *Lumea la început de veac*, Editura Eminescu, București, 1994, p. 277.

problemele de politică externă³³. Între 1906-1913 a publicat aici peste 50 de articole, cu o frecvență susținută în primii cinci ani și ceva mai scăzută între 1911-1913³⁴.

Cronicile din “Viața Românească” se interferează cu cele din “Universul” și sunt consacrate, de cele mai multe ori, aceluiași probleme. Interesul pentru evenimentele desfășurate pe arena internațională, atmosfera ziaristică din capitala Franței l-a influențat în mod cert, după cum l-a influențat și valorile sistemului politic francez din acea perioadă. În articolele sale, descrierea evenimentelor, incursiunea istorică este dinamică și bine ritmată. Era un “cronicar” al vremii sale, urmărind toată gama fenomenelor care apăreau pe “pânza vremii”: mișcări de eliberare, revoluții, acțiuni militare, dezbateri parlamentare, etc.

Viitorul om politic a știut să topească într-un tot planul imediat al evenimentelor cu perspectiva lor mai îndepărtată, să urmărească înălțările și reacțiile fenomenelor, posibilele urmări, eventualele evoluții. A ridicat cotidianul la rang de fapt istoric, fără să-i răpească palpitul viu, și a realizat o cronică de politică externă în care regăsim chipul epocii la început de veac, cu probleme și frământări, cu tendințe și contradicții, stările de spirit, mentalitățile specifice popoarelor, reacțiile comportamentale³⁵.

Cronicile lui Duca poartă în general caracter de diagnoză. Dincolo de faptele descrise și de situațiile pe care le înfățișează, el caută determinările și sensul fenomenelor. Planul istoriei se interferează cu cel al cerințelor epocii, pentru ca la intersecția acestor doi vectori să se situeze momentul concret, specific unei țări³⁶.

Noul gen de jurnalism promovat de redacția “Universului” a deschis gustul cititului și crease un public cititor de ziare. De aceea și apariția sa a fost îndelungată, până după al doilea război mondial.

Un alt cotidian independent pe care ne-am propus să-l analizăm pe parcursul cercetării noastre este “Adevărul”, publicație apărută în anul 1888 din inițiativa lui Alexandru Beldiman.

Având un tiraj de 2 000 exemplare la apariție, va cunoaște un remarcabil interes în timp, astfel ca, tirajul se va situa în anul 1897 la 20.000 de exemplare³⁷.

Din 1898, director al ziarului a ajuns C. Mille, ziarist și scriitor. Încă din timpul studiilor este atras de publicistică și jurnalism. În anul 1883, împreună cu V.G. Morțun, preia de la Vintilă C.A. Rosetti revista “Dacia Viitoare”, care apare la Paris și îi transferă redacția la Bruxelles. Revenit în țară, este un important militant al mișcării socialiste. Colaborează și este redactor la “Românul” (1884) și contribuie la apariția ziarului socialist “Drepturile omului” (1885)³⁸. În noiembrie 1886 a intrat în redacția ziarului “Lupta” a lui G. Panu. Perioada cât a activat la acest ziar se poate aprecia ca fiind cea mai productivă din ziaristica lui C. Mille. În anul 1890 a intrat în redacția publicației “Munca”, editată de cercul muncitoresc din București. Tot acum a demisionat din Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, poate din cauză că devenise proprietarul ziarului “Adevărul”. De acest ziar își leagă Mille toată cariera politică și activitatea publicistică. Format ca ziarist la școala lui C.A. Rosetti și G.

---

³³ *Ibidem*, p. 278.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 279.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ coord. Gheorghe Platon, *op. cit.*, p. 554.

³⁸ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 304.

Banu, Mille a îndrumat, la rândul-i, mulți gazetari în spiritul promovării unei presei moderne, angajate în lupta pentru apărarea democrației, a libertății de exprimare³⁹.

Linia ziarului a fost imprimată, la început, de fondatorul său, un bun colaborator al domnitorului Al. I. Cuza, iar mai apoi de către Constantin Mille, după 1897, gazeta împărtașind idei de stânga Mille însuși în primii ani de activitate politică aparținuse mișcării socialiste⁴⁰. Printre colaboratorii “Adevărului” s-au numărat: Gr. Ventura, I Hussar, A. Bacalbașa, G.D. Anghel, Traian Demetrescu, G. Ibrăileanu, iar din 1894 și Constantin Mille, care din anul următor a devenit proprietarul ziarului. După moartea lui Beldiman survenită în anul 1898, Mille și-a asumat și direcția politică. Tot în anul 1895, prim-redactor a fost numit Constantin Bacalbașa, care va aduce o nouă orientare ziarului, îndepărtându-se de socialiști și adoptând o linie de centru-stânga⁴¹.

Independența de vederi, atitudinea protestantă față de aspectele negative din societate – corupție, politicianism, brutalități, abuzuri -, propaganda pentru sufragiu universal și pentru drepturile femeii, campaniile în favoarea țărânimii și în problema unității naționale, au făcut din “Adevărul” unul dintre cele mai însemnate și mai citite ziare din România⁴². Aceste obiective au fost urmărite de către marele cotidian încă din anul apariției, 1888, când în editorialul primului număr se afirma: “Suntem cu totul independenți. Nu reprezentăm aspirațiuni personale ci un mare principiu: Neatârnamarea neamului românesc de jugul străin, sub orice formă el s-ar înfățișa. “Adevărul” va zice ceea ce sunt milioane de români! El va apăra o cauză sfântă și națională”. În al doilea an de existență -1889 – ziarul afirma principiul că “toate puterile purced de la națiune” și că ele “trebuie să devină o realitate”⁴³.

Sub conducerea celor doi editori, formatori de opinie, înzestrați cu spirit gazetăresc, “Adevărul” a devenit organul unor îndrăznețe revendicări politice și culturale, contribuind la democratizarea vieții publice românești⁴⁴. Aceste idei le-a promovat și C. Mille, după ce a preluat conducerea ziarului, el subliniind în anul 1913, la un sfert de secol de la apariția gazetei, că întreaga sa putere de muncă este pusă în serviciul “Adevărului”, “pentru a-l face să prospere, a-l înălța cât mai mult, a-l răspândi, a face din el un steag – steagul democrației, în același timp și o cetate – cetatea celor slabi și obijduiți”⁴⁵.

Ziarul și-a câștigat mulți cititori și prin anchetele de presă, ele urmărind să facă publice cazuri de abuzuri sau corupție, atrăgând în aceste campanii și alte gazete de aceeași orientare. Asemenea acțiuni ale jurnaliștilor “Adevărului” au avut ca urmare și procese de presă, iar mulți ziarști, nu numai de la “Adevărul”, au fost arestați.

Constantin Mille a condus ziarul și după Marea Unire, fiind, alături de “Universul”, unul dintre cele mai citite ziare interbelice. Aria tematică a ziarului s-a diversificat și datorită posibilităților financiare, crescând tirajul și făcând să apară mai multe suplimente, editate de “Adevărul”; “Adevărul literar” (1894-1895), director Anton Bacalbașa; “Adevărul ilustrat” (1895-1897), director Constantin Bacalbașa; “Adevărul de joi” (1898 – 1899), redactor Artur Stavri; “Belgia Orientului ” (1903-1907); “Pentru

---

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 120.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, p. 121.

⁴³ *Apud*, Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 165.

⁴⁴ coord. Gheorghe Platon, *op. cit.*, p. 554.

⁴⁵ *Apud*, Vasile Păsăilă, *op. cit.*, p. 121.

copii” (1903-1904); “Litere și arte” (1903); “Almanahul ilustrat al ziarului Adevărul” (1898-1931; 1909 -1917)⁴⁶.

Din anul 1904, C. Mille a editat un alt cotidian de mare tiraj, “Adevărul de dimineață”, transformat, în același an, în “*Dimineața*”, ce avea să rămână, timp de trei decenii (cu un tiraj de 40.000 de exemplare zilnic), unul dintre cele mai răspândite ziare românești, care, ca și “Universul”, a creat o opinie politică și o mentalitate. Cotidian de informații, jurnalul va apărea până în 1937, director fiind în perioada 1904-1922, Constantin Mille⁴⁷.

Acest cotidian, cu un tiraj apreciabil, făcând parte din trustul “Adevărului” va scoate și un supliment, “Almanahul ziarelor Adevărul și Dimineața”, care a apărut în perioada 1909-19141, și la care au colaborat cei mai cunoscuți scriitori și publiciști ai vremii.

Cotidianul central “Adevărul”, fondat de Al. Beldiman era de format mare, avea numai patru pagini, iar ultima era consacrată exclusiv publicității. Dar reclamele mai ocupau și unele spații din paginile doi și trei. Avea pe prima pagină unul sau două desene sau o gravură cu caracter politic, de mici dimensiuni, ilustrație alb-negru, evident, și 6-8 coloane de text. O atenție deosebită a acordat editorul evenimentelor internaționale; sunt destinate rubrici speciale și permanente conflictelor internaționale - *Războiul spano-american, Războiul anglo-bur, Anul 1900 în străinătate, Depeșile “Adevărului”, Din Străinătate, Telegrama*.

Problema informației a început să fie din ce în ce mai stringentă, de aceea patronii și directorii de ziare au angajat mai mulți corespondenți, atât în țară cât și în străinătate. Spre pildă, ziarele lui C. Mille, “Adevărul” și “Dimineața”, aveau pe la 1907 aproape 50 de corespondenți. Același Mille aplica sancțiuni materiale foarte drastice salariiștilor săi dacă nu reușeau să fie primii pe piața presei cu informațiile, concurentul cel mai “periculos” fiind “Universul”⁴⁸.

Deși ca factură nu se putea compara cu marile cotidiene din epocă, putem să includem între marile ziare ale perioadei analizate și gazeta “*Neamul românesc*”, editată de Nicolae Iorga (1871-1940), ca “ziar politic de orientare națională și de atitudine democratică”, apărut la București la 10 mai 1906, mai întâi bisăptămânal – până în 1907, apoi de trei ori pe săptămână, până în 1916, după care va deveni cotidian, până în 1940.

Nicolae Iorga scria despre scopul acestei gazete că “era menit a servi, nu interesele teritorial-patriotice, de un caracter conservativ, ci interesele naționale în general, care nu se puteau ajuta decât printr-o ridicată transformare a întregii lumi contemporane, fără a putea prevedea momentul când această contingentă exterioară se va putea înfățișa. Foaia caută să pregătească acel moment prin strângerea – începută încă la “Sămănătorul”, dar dusă aici mult mai departe – a eforturilor în acest sens din partea românilor de pretutindeni”⁴⁹. Ziarul a avut mai multe titluri succesive, care indicau programul și orientarea; în perioada 1912-1913 a avut ca subtitlu “Foaia naționaliștilor democrați”, iar între 1914 și 1924 “Foaia Partidului Naționalist - Democrat”⁵⁰.

---

⁴⁶ I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești. 1790-1990.*, Editura Institutului de Cultură Română, București, 2004, p.8-9.

⁴⁷ *Ibidem*, p.150.

⁴⁸ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 122.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 295.

Intenția lui Nicolae Iorga nu era, la început, să scoată o gazetă politică, ci una literară, prin care să continue “Semănătorul”, însă după fondarea Partidului Național-Democrat în 1910, “Neamul Românesc” a devenit oficiul acestui partid, grupând intelectuali cunoscuți și agreați de lider. Printre colaboratorii gazetei s-au numărat scriitori și publiciști de valoare, între care Vasile Voiculescu, George Topârceanu, Octavian Goga, Aron Cotruș, Tudor Vianu, Pamfil Șeicaru, și alții. A deveni, cu timpul, un ziar cu atitudine, plast în centrul ideologiei politice. “Neamul românesc” a editat și suplimente: “Neamul românesc literar”, apărut la Vălenii de Munte, lunar în corpul ziarului “Neamul românesc” începând cu 1916 și “Neamul românesc de duminică”⁵¹. Deoarece ziarul trebuia să ajungă și în Transilvania, unde autoritățile maghiare l-ar fi interzis cu siguranță sub acest titlu, pentru a putea trece granița la românii ardeleni, Iorga a modificat titlul gazetei, ea purtând numele de “Sfătuitorul”, “De la noi” (1909) sau “Din Țară” și “Foaia Jiului” (1910)⁵². Militează pentru Marea Unire, manifestând un puternic sentiment patriotic. Această gazetă, cu o îndelungată apariție, a promovat concepțiile politice și culturale ale lui Iorga, publicația încetând să apară din toamna anului 1940.

Un alt mare ziar de opinie, de factură conservatoare, a fost “*Epoca*”⁵³. A apărut la 16 noiembrie 1885, având ca director pe Barbu Ștefănescu-Delavrancea. Ziarul a fost publicat în mai multe serii încadrându-se în perioada analizată (1885-1889 și 1895-1916). Celelalte trei serii au apărut în perioada interbelică, până în anul 1938. Printre redactorii ziarului întâlnim nume cu rezonanță din cultura românească, dar și lideri conservatori în același timp: Alecu A. Balș, Constantin G. Costaforu, Nicolae Grigore Filipescu, Costache Epureanu, E. Mavrocordat. Inițiatorii ziarului, cei mai fervenți susținători, erau Nicolae Filipescu și Alecu Balș, Filipescu fiind conducătorul activ, de facto, al ziarului⁵⁴.

Apariția ziarului “*Epoca*” și activitatea acestei publicații, a însemnat o schimbare radicală intervenită în temperamentul presei românești. Ziarul, deși foarte combativ, a păstrat un limbaj decent, pe măsura caracterelor și nivelului de cultură al celor care l-au condus și au colaborat.

Nicolae Iorga aprecia că “*Epoca*” “vibra alături de avântul polemic împrumutat de noile ziare franceze ale Republicii – căci cea mai mare parte din colaboratori primiseră o educație franceză, și acel nou romantism pitoresc, împrumutând elementele literaturii și chiar artelor care se forma într-o generație pe care “Convorbirile” au evitat-o o perioadă”⁵⁵.

La 1 ianuarie 1886 a apărut ca supliment literar “*Epoca ilustrată*” iar în prima jumătate a anului 1896, a fost tipărit noul supliment literar duminical, “*Epoca literară*”, condusă de I.L. Caragiale.

“*Epoca*” a devenit treptat o publicație “cuminte”, găzduind multă literatură valoroasă, orientarea ziarului fiind dată de Vlahuță și Delavrancea, iar după 1904, a contribuit la aceasta și Eugen Lovinescu. După 1900, colaboratorilor de marcă ai ziarului li s-au alăturat Nicolae Iorga și Octavian Goga. Din decembrie 1918 “*Epoca*” a devenit un ziar de informație.

---

⁵¹ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 123.

⁵² I. Hangiu, *op. cit.*, p. 303-304.

⁵³ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 118.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Apud*, Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 119.

La începutul secolului XX a apărut ziarul “Viitorul”, cotidian politic național-liberal, publicat la București în perioada 5 noiembrie 1907 – 21 noiembrie 1916 și din 2 noiembrie 1918 -31 decembrie 1918.

În perioada 1907-1910, numeroase numere poartă mențiunea “*ediția 2*” ori “*ediția 3*”, “*ediția de dimineață*”, “*ediția de seară*”; desene și caricaturi de Iser⁵⁶.

Presă modernă și-a datorat evoluția calitativă și cantitativă mai multor factori, rezumându-ne să enumerăm aici pe cei mai importanți: regim politic, nivel de dezvoltare economică, tehnologie rapidă de tipărire, de multiplicare, obținerea de informații, telecomunicații eficiente, un corp de jurnaliști profesioniști, o legislație a presei cât mai aproape de interesele acestui domeniu.

Un factor deosebit de important în cazul României moderne a fost și influența din exterior, venită din partea unor puternice țări cum au fost Franța, Italia, Germania, Anglia. Nu trebuie scăpat din vedere și faptul că foarte mulți ziariști străini s-au stabilit în țara noastră, impulsivând astfel dezvoltarea presei românești, mai ales din punct de vedere tehnic.

Pe măsura maturizării jurnalismului românesc, din toate punctele de vedere, de la oameni, la organizare și tehnologie, românii, în calitate de proprietari și directori de gazete, redactori, jurnaliști, personal tehnic-administrativ, s-au ridicat la nivelul calității materialelor publicate.

Problema informației a început să fie tot mai stringentă, de aceea patronii și directorii de ziare au angajat mai mulți corespondenți atât în țară cât și în străinătate. O atenție deosebită s-a acordat rapidității informării, de aceea, ziarele, pe lângă faptul că și-a creat o mare rețea de corespondenți și trimiși speciali, au apelat la serviciile sucursalelor din București ale unor agenții de știri străine, care se înființaseră pe baza unor contracte cu guvernul român.

În ianuarie 1877 a fost creată la București o filială a agenției franceze Haves, sub numele de “Agenția Haves a României”⁵⁷. O perioadă de timp monopolul informațiilor l-a deținut Agenția Heves, în condiții avantajoase. Statul român va negocia însă și cu alte agenții telegrafice occidentale, între care agenția oficială austriacă “Correspondenz Bureau” și chiar cu agenția engleză “Reuter”.

La 30 martie 1889 a luat ființă “Agenția telegrafică română”, denumită “Roumanagence”, care beneficia de subvenția Ministerului român al Afacerilor Externe⁵⁸. “Agenția română”, fiind subvenționată de stat, era însă supusă, uneori și presiunilor politice, diferite guverne impunând o anumită politică a informațiilor⁵⁹.

Patronii de ziare care dispuneau de resurse financiare mai mari își puteau crea și servicii telegrafice proprii, cu corespondenți speciali, pentru a relata evenimentele deosebite din străinătate. Astfel, Luigi Cazzavillan, în 1899, a făcut o vizită la Paris unde a angajat un corespondent special pentru a transmite zilnic, telegrafic, amănunte despre celebra afacere Dreyfus. Constantin Bacalbașa aprecia inițiativa lui Cazzavillan, drept “o lovitură de maestru”, tirajul “Universului” crescând cu 30.000 de exemplare, tiraj care a rămas aproape la fel și după epuizarea aceluși subiect⁶⁰.

⁵⁶ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *op. cit.*, p. 439.

⁵⁷ Carmen Ionescu, *Agentele de presă din România. 1889-1999*, Editura Tritonic, București, 2001, p. 30.

⁵⁸ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 126.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 127.

⁶⁰ *Ibidem*.

Un important aspect care a dus la un succes necontestat al marilor publicații, a fost acela de a crea *rubrici permanente* pe probleme de larg interes. Pionier în acest sens a fost ziarul “Universul” care în anul 1899 a avut inițiativa de a înființa rubrica permanentă de *Politică externă*. Regăsim și în coloanele ziarului “Adevărul” rubrici permanente dedicate evenimentelor internaționale.

Succesul acestor rubrici a fost asigurat, în bună măsură, de punerea în fruntea rubricilor speciale a unor redactori și colaboratori de excepție.

Un alt element de noutate promovat de ziarele epocii a fost editarea unor numere speciale pentru anumite momente și evenimente, sau, ulterior, crearea unor suplimente care oglindeau zilnic un anumit domeniu, distribuite gratuit o dată cu numărul de ziar respectiv⁶¹.

O altă invenție în telecomunicații care a fost folosită imediat de către presă, a fost telefonul. În România sistemul de telefonie s-a introdus în anul 1892, iar în 1905 s-a inaugurat linia telefonică București - Sofia. Ziarul “Adevărul” și-a stabilit un fir telefonic special pe linia Budapesta – Viena – Berlin – Paris – Londra. În 1904, cheltuielile pentru convorbirile telefonice și pentru telegrame se cifrau la 250 000 lei⁶². Circulația informațiilor a devenit mai rapidă, România fiind integrată și din acest punct de vedere Europei, iar sentimentul românilor era că sunt ai Europei și nu la periferia ei. Tot în această perioadă s-a îmbunătățit sistemul de distribuire a presei, prin poștă și rețeaua de căi ferate, ambele modernizate după 1878. Ziarul “Adevărul” a fost primul ziar care, pe baza unei convenții cu Direcția Generală a Poștelor, a folosit pentru difuzarea în mediul rural serviciile factorilor poștali, iar pentru popularizare, afișul ilustrat. Distribuția era asigurată și de un mare număr de distribuitori-vânzători, în Capitală dar și în teritoriu. Spre pildă, “Adevărul” dispunea de 300 de depozitari, 500 de vânzători în București și 1000 în țară, precum și de sistemul abonamentelor⁶³. În anul 1912 în atelierele tipografice ale “Adevărului” lucrau 250 de salariați, în afara celor 60 de corespondenți din țară și străinătate.

Dezvoltarea presei moderne, atât în plan mondial, cât și național, a adus în peisajul vieții sociale și culturale o nouă profesie, cea de jurnalist. Animați de idei generoase, jurnaliștii și-au creat primele organizații profesionale. Pe plan mondial aceste forme de organizare s-au numit “cluburi de presă”, consemnate în Anglia, Franța și S.U.A., înainte de anul 1880⁶⁴.

Primul moment în care ziaristiții au hotărât să se organizeze profesional în România a fost anul 1871, când s-a desfășurat “Întâiul congres al presei din România”, organizat la București cu participarea a 13 ziaristiți reprezentând tot atâtea publicații.

Un alt moment al organizării profesionale a jurnaliștilor a fost anul 1883 când, s-a constituit, în Capitală, “Societatea Ziariștilor”, organism ce va activa până în anul 1885 și al cărui președinte a fost C.A. Rosetti.

Câțiva ani mai târziu, în 1888, la inițiativa lui Dumitru Laurian, directorul “României libere”, a luat ființă “Societatea Presei”. Un alt moment pe linia organizării profesionale a jurnaliștilor l-a constituit data de 5 aprilie 1900, când s-a creat

---

⁶¹ *Ibidem*, p. 128

⁶² Constantin Antip, *Istoria presei române*, București, 1979, p. 145

⁶³ C.D. Ionescu, *Un mic istoric asupra tipografiilor din România*, Almanahul Graficei Române, 1929, p. 52

⁶⁴ Vasile Pasailă, *op. cit.*, p. 133

“Sindicatul Ziaristilor din București”⁶⁵. Președinte de onoare a S.Z.B. a fost principesa Maria, viitoare regină a României, iar printre cei mai fervenți inițiatori, ziaristul Dionisie Miron, de la revista “Traian”. Primele fonduri destinate S.Z.B. au fost oferite de Luigi Cazzavillan, directorul “Universului”. Printre președinți s-au numărat I.G. Duca, Constantin Bacalbașa, Alexandru Ciurcu.

În anul 1913 s-a constituit tot la București, “Asociația Generală a Presei Române”, “cu scopul de a apăra interesele morale și materiale ale membrilor ei”. În Asociație puteau intra și directorii de publicații. Primul președinte al “Asociației” a fost ziaristul Constantin Mille⁶⁶.

Presa și slujitorii ei de-a lungul vremurilor au făcut istorie și au scris istorie, iar orice istorie universală sau națională oferă un solid instrument de cunoaștere.

---

⁶⁵ *Ibidem*, p. 135.

⁶⁶ Constantin Antip, *op. cit.*, p. 192.